

Особливості роботи концертмейстера в хоровому класі

Анотація. *Стаття присвячена теоретичному розгляду і аналізу проблеми формування професійних якостей концертмейстера. У даній роботі розглядається ряд питань концертмейстерської діяльності, а саме: основні здібності, вміння та навички, необхідні концертмейстерові, а також специфічні особливості роботи піаніста-концертмейстера з хоровим колективом.*

Ключові слова: *хоровий колектив, професійні якості і навички, художня уява, музично – виконавські обдарування.*

Abstract. *The article is devoted to the theoretical consideration and analysis of the problem of formation of professional qualities of the accompanist. This paper considers a number of issues of concertmaster activity, namely: basic abilities, skills and abilities required for an accompanist, as well as specific features of the work of the pianist-accompanist with the choir*

Keywords: *choir, professional qualities and skills, artistic imagination, musical - performing talents.*

Постановка наукової проблеми. Дослідники відзначають, що в професійній сфері відбувається все більш інтенсивна зміна інформації, збільшується її обсяг. Серед концертмейстерських спеціалізацій діяльність концертмейстера хору є найбільш трудомісткою і спеціалізованою. Вона вимагає від фахівця розвиненої здатності і бажання вчитися протягом усього життя, швидко і творчо реагуючи на нові досягнення науки і практики. Саме в цьому полягає суть актуального сьогодні компетентнісного підходу в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мистецтву акомпанемента присвячено чимало робіт. Ось ряд висловлювань видатних музикантів минулого. Великий французький композитор і клавесиніст Франсуа Куперен зазначував: «Немає нічого приємнішого, ніж бути хорошим акомпаніатором. Ніщо не зближує нас так з іншими музикантами, як спільне виконання різноманітних творів. А акомпанемент - фундамент соліста. На акомпаніаторові лежить вся тяжкість будівлі ». Куперена підтримав К.-Ф.-Е. Бах: «Акомпаніатор має багато шансів висунутися і привернути до себе увагу слухача тим, що, граючи абсолютно спокійно, покаже твердість і благородну простоту виконання, не затьмарюючи блиску соліста. Ніщо не вислизне від уваги розуміння слухача - в його душі мелодія і гармонія завжди нерозривні. А в той час, коли соліст мовчить, акомпаніатор дає волю власному темпераменту, якщо того вимагають обставини і характер твору ». Однак поганий той акомпанемент, який є тінню солюючої партії. «Піаніст, який грає партію супроводу, не має права бути пасивним, - стверджував чудовий майстер камерного ансамблю Анатолій Доліво, - Якщо він не усвідомлює ступеня своєї відповідальності, відмовляється від прояву своєї художньої індивідуальності або у нього душа «коротка», він не може брати участь в «створенні» пісні, романсу або арії. Чим сильніше індивідуальність піаніста, тим краще співакові, бо свідомість, що поруч його надійний, чуйний друг, надає йому сили ».

Мета і завдання статті – з'ясувати коло необхідних в професійній діяльності концертмейстера якостей, проаналізувати та окреслити шляхи вдосконалення процесу оволодіння концертмейстерськими знаннями та навичками, виконавською майстерністю.

Виклад основного матеріалу. Специфіка роботи концертмейстера хору вимагає від нього особливого універсалізму, мобільності. Концертмейстер хору працює з солістами, колективом і його групами; він має справу з хоровою партитурою, де кількість рядків часом доходить до восьми і більше, при цьому голоси внаслідок включення транспонуємого голосу (тенора) перехрещуються, а нотні штилі рясніють вільними змінами вокального та інструментального вигляду; концертмейстер працює з клавірною версією оркестрової партії, яку часом неможливо охопити десятьма пальцями піаніста; він, нарешті, підпорядкований не тільки ансамблевим установкам і своїм художнім знахідкам, скільки волі третьої особи – диригента - хормейстера, мануальну мову якого концертмейстер повинен розуміти як свою власну.

При цьому, свідомість піаніста орієнтована на види ансамблевої взаємодії, яку здійснює концертмейстер хору внаслідок поєднання в своїй особі двох функцій - ансамбліста і акомпаніатора - капельмейстера. Концертмейстер допомагає вокалістам, інструменталістам, хореографам, хоровим колективам у вивченні їх партій, акомпанує їм на репетиціях і в концертах. Значна допомога полягає у вмінні контролювати якість їх виконання, підказати правильний шлях до виправлення тих чи інших недоліків. Необхідно розвивати у собі чуткість до партнера, відчувати нерозривність та взаємодію з ним. Таким чином не кожний добрий піаніст може стати хорошим концертмейстером.

Якими ж якостями повинен володіти концертмейстер? Перш за все, загальною музичною обдарованістю, гарним музичним слухом, здібністю побіжно «читати з листа», охоплювати образ та форму твору, реалізувати ідеї автора у концертному виконанні. Потрібно розвивати навички читання з листа. Піаніст повинен дивитися та чути дещо наперед, хоча б на 1-2 такти. Невипадково досвідчений концертмейстер перегортає сторінку за один чи два такти до її кінця. При читанні нот з листа виконавець повинен дуже добре орієнтуватися у клавіатурі, щоб йому не було потреби часто на неї дивитися. Читання з листа - це не розбір твору, а цілком художнє його виконання одразу. У роботі в ансамблі категорично забороняються будь-які зупинки та поправки. Важливо швидко зрозуміти художній зміст твору, його гармонічну та ритмічну структуру.

Специфіка роботи концертмейстера передбачає вміння підбору на слух супроводу до мелодії, елементарна імпровізація вступу, відіграшів, варіювання акомпанементу при повторенні куплетів і т.д. Особливо такі навички застосовуються у роботі з вокалістами (при розучуванні народних та популярних дитячих пісень, тощо).

Для успішного акомпанементу піаніст повинен добре знати курс гармонії та мати навички виконання гармонічних послідовностей. Потрібно враховувати жанровий характер мелодії (лірична пісня, полька, вальс, марш і т.д.) для створення художнього образу супроводу. Таким чином - гармонізація мелодій за слухом являється показником професійної майстерності концертмейстера. Концертмейстер хору - піаніст, який акомпанує хоровому колективу на

репетиціях та концертах, що здійснюються під керівництвом диригента. У процесі роботи над репертуаром він допомагає солістам та окремим групам хору розучувати партії. Робота концертмейстера з хором колективом відрізняється від занять з вокалістами та інструменталістами. Хор - це природний музичний інструмент, здібний на велику палітру відтінків звуку, від «піаніссімо» до «фортіссімо». У професійного концертмейстера гра на інструменті наслідує хорове звучання, враховуючи співочу природу хорового звуку. Він повинен вміти показати хорову партитуру на фортепіано та задати хору тон. Концертмейстер хору відрізняється від інших тим, що йому необхідно постійно слідкувати під час виконання за жестами диригента. Тому він зобов'язаний знати основи диригентської техніки (поняття «ауфтакту», «точки», «зняття звуку»), - жести, що відображають штрихи та відтінки. Слід пам'ятати, що показ всіх цих виразних засобів багато у чому залежить від індивідуальності диригента.

При першому виконанні хорового твору на фортепіано піаніст повинен зацікавити хористів. Йому треба точно передати авторський задум, при цьому важливо взяти необхідний темп, розподілити кульмінацію, грати партитуру так, щоб максимально приблизити звучання інструменту до хорового. На деяких етапах розучування репертуару інколи потрібно, за проханням диригента, програвати окремі голоси хорової партитури. Тут знадобляться навички побіжного читання з листа, вміння поєднати хорову партитуру з акомпанементом.

Протягом навчального процесу виникають ситуації, коли диригент доручає концертмейстеру проводити заняття з окремими групами хору. Виконуючі функції хормейстера, піаніст повинен враховувати ступінь знання хористами музичного матеріалу, інтонаційні складнощі твору. У процесі творчої взаємодії з хором колективом концертмейстер бере участь у декількох видах загального ансамблю, найбільш очевидний з яких - це безпосередньо нотний текст супроводу, де концертмейстер виступає в ролі акомпаніатора, помічника диригента у створенні музичного образу, складаючи єдиний ансамбль з диригентом та хором колективом.

У роботі з творами для хору а capella піаністу необхідно ілюструвати хорову партитуру у процесі розучування твору. Потрібно володіти основними навичками читання хорових партитур. Також у репертуарі хорових колективів часто зустрічається нотний текст клавирів (фортепіанне перекладання, що імітує оркестр).

Найголовніше - між диригентом та концертмейстером повинен існувати ансамбль, розуміння «мови» диригента, його задум, аж до досягнення ідейно-художньої концепції твору.

Під час виконання творів часто зустрічаються моменти темпових відхилень, коли піаністу необхідно встигати дивитися то на ноти, то на диригента, контролюючи ансамбль з хором звучанням. Зазвичай концертмейстеру у цьому допомагає периферійний зір.

Хоровий диригент відповідає за якість звуку, і, особливо на піано, жести диригента бувають майже непомітними. В таких випадках концертмейстеру доводиться розраховувати на свою інтуїцію, буквально вгадувати, коли повинен з'явитися звук. Чим вищий рівень професійності диригента, тим

менше він користується диригентськими схемами, а керує звуком. Для керівника хору концертмейстер - права рука і перший помічник, музичний одиодумець. Для учасників хору концертмейстер - наперсник його творчих справ; він і помічник, і друг, і наставник, і педагог. Право на таку роль може мати далеко не кожен концертмейстер - воно завойовується авторитетом солідних знань, постійної творчої зібраністю, наполегливістю, відповідальністю в досягненні потрібних художніх результатів при спільній роботі з хоровим колективом, у власному музичному вдосконаленні.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що в діяльності концертмейстера поєднуються педагогічні, психологічні та творчі функції. Абсолютно ясно, що в хорі основна частина цієї роботи лягає на плечі хормейстера, але й від піаніста вимагається не менш важлива участь. Майстерність концертмейстера хору глибоко специфічна. Вона вимагає від піаніста не тільки величезного артистизму, але і різнобічних музично - виконавських обдарувань, володіння ансамблевої технікою, знання основ співочого мистецтва, особливостей вокально - хорового звучання, також відмінного музичного слуху, спеціальних музичних навичок з читання та транспонирования різних за складністю партитур.

Список використаних джерел:

1. Виноградов К. О специфике творческих взаимоотношений пианиста-концертмейстера и певца. *Музыкальное исполнительство и современность: сборник статей*. Москва: Музыка, 1988. Вып. 1 С. 156-178.
2. Власов В. Методика преподавания концертмейстерской подготовки. Москва: Просвещение, 1988. 106 с.
3. Кубанцева Е. Концертмейстерский класс: учебное пособие. Москва: Академия, 2002. 192 с.
4. Петрушин В. И. Музична психологія. Навчальний посібник для ВНЗ. - 3-е видання, - Академічний Проект, Гаудеамус, 2009. 218 с.
5. Ревенчук В. В. Методика формування навичок акомпанування у концертмейстерському класі. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого- педагогічні науки*. Ніжин: 2011. Вип. 6. С. 89-92